

BORIS JESIH

Nekateri vidiki avstrijskih predsedniških volitev 1986

I

Predsedniške volitve 1986 bodo v Avstriji in tudi svetovni javnosti še dolgo ostale v spominu kot posebnost. Sam rezultat bo imel mnogo širše notranjepolitične in zunanjepolitične posledice kot vse dosedanje predsedniške volitve. Letos so že osmič avstrijski volilni upravičenci volili predsednika z neposrednimi volitvami. Prvega predsednika, socialista Karla Rennerja, je namreč leta 1945 izvolila avstrijska zvezna skupščina. Poleg Rennerja so funkcijó predsednika avstrijske republike opravljali še Theodor Körner, ki je bil izvoljen za predsednika leta 1951, Adolf Schärff, ki je bil izvoljen dvakrat, in sicer leta 1957 in 1963, prav tako je bil dvakrat izvoljen Franc Jonas, leta 1965 in 1971, in na zadnjih volitvah leta 1974 in 1980 dosedanji predsednik Rudolf Kirchschräger. Prav vsi povojni avstrijski predsedniki so bili iz vrst Socialistične stranke Avstrije, ali pa jih je ta kandidirala.

Verjetno bi bilo najenostavneje, če bi lahko dosedanji predsednik Kirchschräger kandidiral še enkrat, saj zaradi njegove splošne priljubljenosti med Avstrijci v boju proti njemu noben kandidat ne bi imel najmanjše možnosti. Vendar je bila ta možnost že vnaprej izključena, saj volilna zakonodaja omejuje mandat zveznega predsednika na največ dvakrat šest let. Kot zanimivost povejmo, da je bil Kirchschräger prvi povojni avstrijski predsednik, ki je svojo dolžnost opravljal dva polna mandata, vsi drugi so namreč umrli še med svojim predsednikovanjem.

Sicer sama funkcija avstrijskega zveznega predsednika ne združuje veliko pooblastil, saj je predvsem reprezentativna. Še najbolj je funkcija opazna, ko je mandatar za sestavo vlade iz druge stranke, ko lahko predsednik republike zavlaučuje sestavo vlade. Nekaj podobnega se je v drugi republiki do zdaj zgodilo samo enkrat, leta 1962, ko takratni predsednik socialist Schärff skoraj pol leta ni dovolil mandatarju iz vrst Avstrijske ljudske stranke Gorbachu, da bi sestavil vlado. Novi predsednik mora sprejeti tudi kanclerja, ki mu ponudi odstop, ta ga ponavadi ne sprejme, ter kanclerja povabi na razgovor.

Letos so se za glasove volilcev potegovali kar štirje kandidati. Socialistična stranka je za svojega kandidata predlagala uglednega zdravnika

dr. Kurta Steyrerja, ki je do konca preteklega leta opravljal tudi funkcijo ministra za zdravje in varstvo okolja. Pri tem je verjetno najbolj računala na splošno razpoloženje Avstrijcev, ki so zelo zaskrbljeni za okolje, v katerem živijo. Zanašala pa se je tudi na že omenjeno kontinuiteto socialističnih predsednikov.

Avstrijska ljudska stranka je zaigrala na zelo močno karto. Za svojega kandidata je namreč postavila izkušenega diplomata in bivšega generalnega sekretarja OZN dr. Kurta Waldheima. Waldheimova diplomatska kariera je ena najsijajnejših tudi v svetovnem merilu. Že pri pogajanjih o Avstrijski državni pogodbi je sodeloval kot tajnik takratnega avstrijskega zunanjega ministra Gruberja, v letih 1948–1951 je bil sekretar avstrijskega poslaništva v Parizu, v obdobju 1951–1955 je vodil personalni oddelek v avstrijskem zunanjem ministru, že leta 1955/1956 pa je bil stalni avstrijski opazovalec pri OZN. Nato je bil šef avstrijske misije v Kanadi (1956–60), dvakrat vodja avstrijske delegacije v OZN (1964–68 in 1970–71), vmes pa zunanji minister v kabinetu kanclerja Klause. V obdobju 1971–1981 pa je bil na čelu svetovne organizacije. Zanimivo je, da je Waldheim že enkrat kandidiral za avstrijskega zveznega predsednika. Prvič je bilo to leta 1971, ko mu je prodor v predsedniško palačo spodletel v boju s socialističnim kandidatom.

Svojega kandidata so letos najavili tudi avstrijski »zeleni«. Kritična publicistka in ekologistka Freda Meissner-Blau je pred svojo kandidaturo morala sicer še prej izstopiti iz socialistične stranke. Kandidatura je vsekakor dokaz, da tudi avstrijski »zeleni«, čeprav razdrobljeni v različne skupine, počasi postajajo politični dejavnik, ki ga ne bo več moč spregledati. Pred volitvami so napovedovali, da bo Meissnerjeva, ena najbolj vnetih zagovornic prepovedi graditve elektrarne v Hainburgu, dobila celo med 20 in 25 odstotkov protestnih glasov.

Najbolj neprijetna se je v začetku zdela napovedana kandidatura kandidata skrajne desnice, celovškega primarija in bivšega državnozbornskega poslanca Svobodnjaške stranke Avstrije, dr. Otta Scrinzija, ki je znan po nemškonacionalističnih stališčih in napadih na slovensko manjšino na Koroškem. Scrinzi se je s svojo stranko v zadnjih letih vse bolj razšel. Zanimivo, da ne toliko s koroško strankino organizacijo, katere nemškonacionalna in protislovenska politika Scrinziju popolnoma ustreza, kot z novim strankinim vodstvom na Dunaju, ki po kapljicah poskuša vnesti v stranko tudi nekaj liberalnih idej. Da bi lahko kandidiral, pa je Scrinzi »začasno« izstopil tudi iz koroške stranke, saj je bil verjetno komite, ki ga je kandidiral, tudi za Jörga Haiderja preveč rjav. Najkonservativnejše, desničarske in neonacistične organizacije v Avstriji so imele tako že drugič zapored predsedniškega kandidata. Leta 1980 je namreč za predsednika avstrijske republike kandidiral vodja neonacistične stranke NDP, Norbert Burger, ki je bil med drugim zaradi terorizma v Južni Tirolski v Italiji obsojen na dosmrtno ječo. Takrat je kandidatura sprožila val protinacističnih demonstracij in protestov, usmerjenih predvsem k

zantevam po prepovedi NDP. Burger je kljub temu nastopil na volitvah. Ko so prešteli glasove, so dobili rezultat, v katerega verjetno še sam Burger ni verjel. V vsej Avstriji je dobil neverjetnih 140.741 glasov, od tega na Koroškem kar 11.976. Takratni kancler Bruno Kreisky je po volitvah očital levici, da je s svojim nasprotovanjem Burgerju delala samo propagando, zaradi česar naj bi ta dobil tako veliko glasov. Uspeh je povzročil val navdušenja med desničarskimi krogi, ki so tudi letos pričakovali od svojega kandidata dober rezultat. Seveda pri tem ne mislimo na zmago, saj je bilo jasno, da bosta o njej odločala kandidata velikih strank. Zanimivo je, da je imel Scrinzi podobno kot Burger največ podpore na Štajerskem in tudi Koroškem.

Toda veliko večja senzacija je nenadoma izbruhnila tam, kjer tega ni nihče pričakoval. Kot je znano, je v začetku marca dunajska revija Profil, sicer znana po senzacionalnih odkritjih (npr. v aferi Androsch), objavila podatke, ki kažejo, da je bil kandidat ljudske stranke leta 1938, takrat 20-letni Waldheim, član nacistične organizacije SA, prav tako pa tudi član nacistične študentske organizacije. To je seveda povzročilo val razburjanj in ugibanj z vseh strani, ki jih je Waldheim poskušal umiriti z nespornim zanikanjem oz. trditvami, da je bil samo član jahalne šole, ki je bila v SA, in podobno. Klobčič odkritij se je začel s tem samo odmotavati. Kajti dva dni po tem je newyorški New York od Times objavil obširen članek, ki je temeljil na podatkih Svetovnega židovskega kongresa, ki mečejo na Waldheima dokaj čudno luč. Izkazalo se je, da Waldheim svoje vojaške kariere v nemški vojski ni končal že leta 1941, ko je bil ranjen na ruski fronti, ampak jo je nadaljeval s kratkimi presledki v Löhrovi armadi na Balkanu. Kot štabni oficir je opravljal funkcijo prevajalca. Pri tem so posebej poudarili, da so bile to enote, ki so sodelovale v brutalnih pohodih proti jugoslovanskim partizanom (na Kozari in Sutjeski), odgovorne so pa tudi za deportacijo več kot 40.000 grških Židov. Za boje proti partizanom je bil Waldheim tudi odlikovan z ustaškim odlikovanjem. To je odlikovanje, ki ga je ustaški poveljnik podeljeval »tujim in domačim osebam za zasluge v miru ali vojni za hrvaški narod in NDH«, t. j. srebrna kolajna »Krone kralja Zvonimira« s hrastovimi listi. Waldheim je vse to zanikal, za deportacijo Židov naj bi slišal prvič šele sedaj ob izbruhu afere (Spiegel), odlikovanje pa bi naj sprejeli vsi štabni oficirji že po položaju – ne glede na zasluge. V afero se je intenzivno vključil tudi del jugoslovanskega tiska (Vjesnik, Večernje novice, Start, Ilustrovana politika, Duga). Tako je zagrebški Start (22. 3. 1986) našel nove podatke o Waldheimovi dejavnosti med vojno na tleh Jugoslavije. Pri tem je najbolj zanimivo, da družčina, v kateri je Waldheim dobil omenjeno odlikovanje, ni tako nedolžna, saj je šlo med drugim za člane borbene skupine »Borowski«, ki je bila odgovorna za pomor nedolžnega prebivalstva na Kozari. Start je objavil tudi do tedaj še neobjavljeno fotografijo iz nemškega vojaškega dnevnika Wacht im Südosten, na kateri je Waldheim slikan skupaj z vojnim zločincem Aleksandrom Löhrom. Ko je že kazalo, da se je afera

malo pomirila, je New York Times zopet po virih Svetovnega židovskega kongresa objavil nove senzacionalne podatke. Waldheim je tudi v registru vojnih zločincev, ki ga je po drugi svetovni vojni izdelala ameriška vojska, prav tako pa je bil na seznamu vojnih zločincev, ki ga je leta 1948 izdelala jugoslovanska vlada oz. komisija za ugotavljanje vojnih zločincev.

V afero se je posredno vključilo tudi nekaj držav, od katerih je javnost zahtevala, da se Waldheimova preteklost pravilno presodi. V prvi vrsti moramo omeniti ZDA, kjer je bila to posledica židovskega lobyja, kjer je bila pripravljena tudi zahteva, da se Waldheim dá na listo nezaželenih oseb. Da je Izrael reagiral, je samo po sebi razumljivo. Izjave o Waldheimovi preteklosti pa smo zabeležili tudi še v nekaterih drugih evropskih državah (Velika Britanija, Italija). Posebno vprašanje je seveda odnos naše države do afere Waldheim, saj je bila naša država tista, ki je zahtevala Waldheima kot vojnega zločinca, prav tako pa je del jugoslovanskega tiska objavil največ obtožujočih podatkov o Waldheimu. Do danes jugoslovanska vlada ali kakšen drug ustrezeni organ nista dala uradne izjave. Poleg izjave Tanjugovega diplomatskega predstavnika je najbolj odmevala izjava Mitje Ribičiča na Japonskem, da je Tito vedel za Waldheimovo vojno službo, pa mu je kljub temu dal visoko odlikovanje. To izjavo je Waldheimov štab izkoristil tudi za propagandne namene, saj jo je kot argument o Waldheimovi čisti preteklosti objavljal na reklamnih predvolilnih oglasih. Zelo zanimiva je tudi trditev našega vodje vojne misije na Dunaju po vojni, dr. Antona Kolendića, ki je bila objavljena v beograjski Dugi (31. 5.–13. 6. 1986, str. 47), da so takrat dobili spisek iz Beograda s tridesetimi imeni, na katerem je bil tudi poročnik Waldheim. Te ljudi je bilo treba »zaverbovati«, da bi delali za nas. Akcijo so nameravali izvesti skupaj z Rusi, zato so spisek predali njim. Prav tako neugodno je odmevala v Avstriji in tudi med slovensko manjšino odločitev Jugoslavije, da na tiskovni konferenci avstrijskih demokratov, ki so jo sklicali kot odgovor na konferenco, kakršno je imel Waldheim s svojimi vojnimi tovariši (in ki naj bi potrdila njegovo neoporečnost), ne bo sodeloval nekdo s Kozare, ki je tam doživel vojne strahote.

Podobnih zanimivosti, podatkov in izjav bi lahko našteali še precej, vendar omenimo samo še, da je tudi Rusellovo sodišče sprožilo postopek proti Waldheimu. Nedvomno je afera sama imela dosti širše razsežnosti, kot so same predsedniške volitve v Avstriji in tudi vprašanje Waldheimove krivde oz. nedolžnosti. Čeprav tudi obtožbe na račun Waldheimove preteklosti niso take, da bi jih kazalo prezreti.

Poleg notranjepolitičnega vidika je imela afera tudi mednarodne razsežnosti, ki so preségale same volitve. Tako je sprožila vrsto razprav o vlogi Avstrije v drugi svetovni vojni, ki tudi z državno pogodbo ni bila do konca razjasnjena. Afero so povezovali z več podobnimi aferami v Avstriji v zadnjih letih (Reder, Frischenschlager, Löhr itd.), ki naj bi bile dokaz, da Avstrija nikakor ni obračunala s svojo nacistično preteklostjo (npr. Spiegel, št. 16/1986, str. 138–157).

Prav tako se je povezovala z vse večjim porastom antisemitizma v Avstriji. Zelo neugodna so bila tudi razmišljanja, kako je Waldheim sploh lahko bil generalni sekretar svetovne organizacije. Pojavila so se različna ugibanja o tem, da naj bi katera od velikih sil vedela zanjo ali pa celo obe in še morda kdo, kar bi jim služilo, da Waldheim vodi politiko v OZN, ki jim ali jima odgovarja.

Afera sama je pustila tudi notranjepolitične posledice, ki niso bile tako majhne, kot se je po volitvah izkazalo. Poleg vpliva na moralni ugled Avstrije v tujini je tudi v Avstriji sami postavila pred volivce neke vrste dilemo, da se opredelijo do avstrijske preteklosti. Pokazala je nedvomno, da velik del prebivalstva ne vidi nič slabega v Waldheimovem izpolnjevanju dožnosti med vojno, pokazalo pa se je tudi, da mlada generacija ni seznanjena s temi problemi in je tudi neosveščena. Kaže pa tudi, da se razprave o Waldheimovi vojni tudi po volitvah ne bodo polegale.

II

Verjetno bi delali velikemu delu avstrijskih volivcev krivico, če bi trdili, da jih je pritegnila samo afera Waldheim; na njihovo odločitev na volitvah je nedvomno vplival tudi sklop splošnih avstrijskih notranjepolitičnih razmer in gospodarskih težav, s katerimi se ubada vladna koalicija. O tem nekaj več pozneje.

Poglejmo si sedaj, kako so predsedniške volitve 1986 vplivale na slovensko narodno skupnost na Koroškem.

Obe osrednji organizaciji se tokrat nista močno vključili v predvolilni boj, zagovarjali sta pač svojo nadstrankarsko naravnost. Lahko rečemo, da je bila v predvolilnem boju najbolj aktivna volilna skupnost dela koroških Slovencev – Koroška enotna lista (dalje KEL).

Pred volitvami je imela KEL razgovore s tremi predsedniškimi kandidati. Razumljivo je, da ga s Scrinzijem ni imela. Po teh razgovorih je pred prvim krogom volitev objavila tudi sporočilo z naslednjo vsebino:

»Koroška enotna lista zaključno ugotavlja:

– Posamezni pripadniki narodne skupnosti so demonstrativno pristopali volilnim komitejem večinskih kandidatov.

– Zavedni koroški Slovenci imajo izbiro le med tremi kandidati. kandidatinja protestnih volivcev Meissner-Blau uživa med mlajšimi in mobilnimi volivci v vrstah slovenske narodne skupnosti velik ugled. Njeni volivci, to je pokazala tudi živahna razprava na deželnem posvetu KEL, vidijo v njeni podpori predvsem protest proti tristrankarskemu protimanjšinskemu paktu.

– Dosedanje volitve so pokazale, da so koroški Slovenci zreli volivci, ki se vedno bolj želijo otreči varuštva večinskih strank. Sprejemljivi so za tokove novega časa, ki jih želijo sooblikovati. S tega vidika in z vidika odnosa do manjšin, ki ga imajo posamezni kandidati, bodo tudi 4. maja potegnili konsekvence.

– Aktivno vključevanje v volitve in pozitivno sooblikovanje koroške

ter avstrijske politike in uresničevanje interesov južnokoroške politike bo slej ko prej osnovno gibalno politične dejavnosti KEL. Koroška enotna lista.« (Naš tednik 30. 4. 1986.)

Iz sporočila lahko razberemo, da je pozitiven odnos oblikovala KEL šamo do zelena alternativne kandidatnje Meissner-Blau. Zanimivo je, da se s KEL predvolilno dejavnostjo nekako ni strinjal Narodni svet koroških Slovencev – NSKS oz. njegov predsednik Matevž Grilc v novoletnem intervjuju Našemu tedniku, kjer je poudaril, da je »Narodni svet koroških Slovencev narodnopolitična organizacija, katere interes je ohranitev in razvoj narodne skupnosti, in ne volilna skupnost. Zato Narodni svet koroških Slovencev ne bo izdal volilnega razglasa za nobenega kandidata. Kako se bo zadržala KEL, pa je drugo vprašanje« (Naš tednik, 2. 1. 1986).

Pripombe h KEL predvolilni aktivnosti pa je imela tudi Zveza slovenskih organizacij, saj je bilo možno iz prvih poročil razbrati, da se je KEL pogovarjala s predsedniškimi kandidati v imenu celotne narodne skupnosti.

Oba predsedniška kandidata velikih strank sta na svojem predvolilnem obisku na Koroškem načela tudi vprašanje narodne skupnosti. Tako je imel med drugim Waldheim s skupino pripadnikov slovenske narodne skupnosti informativni sestanek, kandidat socialistične stranke pa je obiskal tudi tovarno celuloze Obir na Rebrci. V nasprotju z Narodnim svetom koroških Slovencev, ki je predvolilno aktivnost prepustil KEL, je Zveza slovenskih organizacij izdala pred volitvami posebno izjavo:

»V nedeljo 4. maja bo avstrijsko prebivalstvo volilo novega zveznega predsednika.

Letošnje volitve stojijo v luči obračunavanja z lastno preteklostjo. Tako nastopa kot eden izmed kandidatov človek, ki se odkrito priznava k velenemštvu in k nacistični preteklosti in ki si šteje y dobro, da je idejnopolitično pripravil kampanjo proti dvojezični šoli na Koroškem, da naštejemo le nekaj podrobnosti.

Že samo dejstvo, da je dr. Scrinzi dobil možnost za kandidaturo, kaže, da v naši državi vprašanja okoli nacizma, denacifikacije in predvsem idejnopolitičnega obračuna z nacizmom še zdaleč niso razčiščena.

To pride do izraza tudi ob kandidaturi bivšega generalnega tajnika Združenih narodov dr. Waldheima, ki o svoji preteklosti kot nemški oficir na Balkanu ne ve povedati nič drugega kot to, da je izpolnjeval le svojo dolžnost.

Preteklost torej dohiteva sedanost. Na dan prihajajo okoliščine, s katerimi smo koroški Slovenci soočeni že nad 40 let: da so namreč žrtve nacizma manj priznane in vredne kot pa tisti, ki so menda izpolnjevali le svojo dolžnost v službi nacizma.

Zveza slovenskih organizacij na Koroškem kot nadstrankarska zbirna narodna organizacija je na svojem zadnjem občnem zboru sprejela akcijski program, ki zdaleč presega meje enih ali drugih volitev. Zato ZSO tudi ne smatra za potrebno, da bi ob letošnjih predsedniških volitvah izdala

poseben razglas. Posamezniki znotraj in izven ZSO pa so se opredelili na dva kandidata, ki ju podpirajo. V našem glasilu smo tem tovarišem dali možnost, da to podpora tudi javno obeležijo« (Slovenski vestnik 2. 5. 1986).

Prav tako pa je glasilo ZSO Slovenski vestnik objavil dva razglasa. Enega za socialističnega kandidata Steyrerja, ki so jo podpisali »socialisti ter strankarsko nevezani pripadniki slovenske narodne skupnosti«, v kateri so poudarili, da gre za kandidata, ki je »v svoji dosedanji dejavnosti pokazal široko privrženost načelom demokracije, enakopravnosti in anti-fašizma. Ponovno pa je izpričal tudi razumevanje za narodnostne manjšine« (Slovenski vestnik, 2. 5. 1986). Drugi razglas je veljal Fredi Meissner-Blau. Omeniti moramo, da je v volilnem komiteju, ki je zeleno kandidatkinjo kandidiral, delovalo tudi nekaj slovenske mladine, ki študira na Dunaju.

Slovenci so se vključevali tudi v vse oblike protestov proti neonacističnemu kandidatu Scrinziju.

III

Če je večina poznavalcev avstrijskih političnih razmer že pred volitvami pravilno napovedovala, da bodo letošnje volitve odločene šele v drugem krogu, je bilo za večino vendar presenečenje, kako malo je Waldheimu manjkalo, da bi že v prvem krogu zmagal. Za zmago mu je manjkalo samo nekaj deset tisoč glasov.

V celotni Avstriji je bilo 5.436.726 volilnih upravičencev. Od tega jih je prišlo na volišče 89,5 odstotka. Socialističnega kandidata je volilo 2.061.162 volivcev ali 43,7%, za kandidata ljudske stranke je glasovalo 2.343.287 volivcev ali 49,6%. Kandidat neonacistov Scrinzi je dobil vsega 55.940 glasov ali 1,2 odstotka, veliko bolj se je odrezala kandidatinja zelenih, ki je dobila kar 259.471 glasov.

Seveda je izid povzročil največ euforije v vrstah ljudske stranke, ki je bila sedaj trdno prepričana v zmago svojega kandidata. Trezna analiza tako ni ponujala drugačnega odgovora. Socialisti so sicer še upali, da bodo angažirali predvsem volivce Meissnerjeve in pa volivce, ki tokrat niso šli volit.

Hladen tuš je pomenil tudi zelo skromen rezultat neonacističnega kandidata Scrinzija, ki je precej zaostal za Burgerjem iz leta 1980. Zato so pa tudi toliko bolj zadovoljni tisti, ki so volili Fredo Meissner-Blau. Rezultat je pozitiven predvsem za načrte za kandidaturo na parlamentarnih volitvah prihodnje pomlad, še posebej če upoštevamo, da se je rezultat ujema z združitvijo več zelenih in alternativnih grupacij v enotno organizacijo (Burgerinitiative Parlament – BIP).

V zvezni deželi Koroški je bil rezultat za Steyrerja ugodnejši, čeprav se je zgodilo nekaj, kar si na Koroškem sploh težko lahko predstavljamo. Socialistični kandidat je namreč dobil manj kot 50% glasov.

Od 391.196 volilnih upravičencev jih je na volišče prišlo 94,4%. Od

tega jih je Steyrerja volilo 174.252 ali 49%. Waldheim je dobil 155.838 glasov ali 43,8%, Scrinzi je dobil 10.012 glasov ali 2,8% in Meissnerjeva 15.596 glasov ali 4,4%.

Čeprav sta tudi rezultata kandidatov obeh velikih strank bila majhno presenečenje, so na Koroškem toliko bolj zanimivi rezultati Scrinzija in Meissnerjeve. Lahko rečemo, da je tokrat neonacistični kandidat ob sicer skromnem rezultatu v vsej Avstriji na Koroškem dosegel daleč najboljši rezultat, saj se je približal tudi Burgerjevemu dosežku iz leta 1980. Tukaj se poznata podpora Svobodnjaške stranke ter splošno nemškonacionalno vzdušje na Koroškem, za katero je bil tudi Waldheim s svojo preteklostjo premalo dober. Čeprav rezultata Meissnerjeve ne moremo označiti kot slabega, je bil vendar njen rezultat na Koroškem med najslabšimi v Avstriji. To je vsekakor tudi posledica neenotnosti zelenih grupacij na Koroškem, ki se kaže tudi v različnih gledanjih na manjšinsko vprašanje. Kot vemo, so alternativne skupine bolj naklonjene manjšini, saj na zadnjih nekaj volitvah tako rekoč nastopajo skupaj s Koroško enotno listo, ki je tudi tokrat podprla Meissnerjevo.

Poglejmo si še nekoliko podrobneje rezultate v občinah dvojezičnega ozemlja. Prva ugotovitev je, da je socialistični kandidat, kar je že tradicionalno, dobil več glasov v večini občin dvojezičnega ozemlja, saj je Waldheim dobil več glasov samo v občinah Grabštjan, Žihpolje, Otok, Djekše in Grebinj. Tu gre po vrsti za občine, v katerih ima tudi drugače ljudska stranka premoč. Scrinzi, ki je zaradi svoje nemškonacionalne volilne propagande računal na boljši rezultat, je v teh občinah dosegel občutno slabši rezultat. V občini Sele npr. niti enega. V 36 občinah dvojezičnega ozemlja je dobila »zelena« kandidatinja skoraj 4000 glasov oz. je povprečno število glasov v teh občinah za tri odstotke večje od preostalih koroških občin. Koroška enotna lista je v svoji oceni prvega dela volitev poudarila, da je to predvsem poraz nemškonacionalnih krogov na Koroškem. Nadalje KEL ugotavlja, da so slovenski volivci omilili polom SPÖ na Koroškem, vrsta slovenskih volilcev pa je po mnenju KEL podpirala tudi Waldheima, ki je preko KEL zavestno iskal politični stik s slovensko narodno skupnostjo (Naš tednik, 7. 5. 1986). Tudi glasilo ZSO Slovenski vestnik je poudarilo slab rezultat Scrinzija, vendar je pravilno ugotovilo, da je povprečje glasov, ki jih je dosegel na Koroškem, višje od avstrijskega. Rezultat Meissnerjeve pa so ocenili predvsem kot priložnost za naslednje parlamentarne volitve. (Slovenski vestnik 9. 5. 1986.)

IV

Drugi krog volitev je tako prinesel podaljšan predvolilni boj med dvema kandidatom, ki sta že od vsega začetka bila realno edina kandidata za položaj avstrijskega zveznega predsednika. Lahko rečemo, da se je srditost predvolilnega boja v podaljšanem predvolilnem boju nekoliko omilila. Čeprav je SPÖ še naprej vztrajala pri svojih obtožbah na račun Waldheimove preteklosti in je tudi v mednarodni javnosti polemika o

Waldheimu še bila prisotna, je bilo na dlani, da je Waldheim vsaj med večino Avstrijcev iz afere potegnil več koristi kot škode. Saj so predvsem mednarodni napadi pri velikem delu Avstrijcev zbudili neke vrste odbranaštvo lastne preteklosti.

Čeprav je po javnomnenjskih raziskavah Steyrerju uspelo zmanjšati prednost, ki jo je imel Waldheim, je bilo že pred volitvami jasno, da ima malo možnosti za uspeh.

KEL je bila tudi v drugem krogu volitev najbolj aktivno vključena v predvolilni boj. Tako je predsednik KEL Karel Smole v zvezi z drugim krogom volitev izjavil: »Biroja obeh kandidatov sta z nami iskala stik. KEL zahteva politične razgovore s kandidatom. Če bo kateri od njiju sprejel pogovorni termin in se bo izkazal za bolj sprejemljivega in voljivega kot drugi, potem si že moram predstavljati konkretno podporo za dotičnega kandidata. Resnici na ljubo pa moram reči, da se oba kandidata na Koroškem zanimata bolj za določene druge vrste glasov in ne za slovenske. KEL je oba kandidata informirala o problemih južne Koroške in Slovencev. Koroški VP in SP pa sta kandidatom branili stik s KEL, torej politični stik. Peti Slovenci smejo v volilni kampanji, političnih pogovorov pa naj ne bi bilo!

Sedaj je vprašanje, če se bo kateri od kandidatov profiliral do 8. junija in se izkazal močnejšega od stranke. Suverenosti samostojnega odločanja si KEL od nikogar ne pusti odvzeti in jemati« (Naš tednik 28. 5. 1986).

Tudi tokrat se je pokazalo, da politiko do manjšin na Koroškem vodijo koroške stranke in da sta oba kandidata raje pustila koroško situacijo brez sprememb. To je verjetno tudi vodilo KEL, da je pred volitvami sprejela posebno izjavo o predsedniških volitvah: »Deželno vodstvo Koroške enotne liste za predsedniške volitve ne priporoča nobenega od kandidatov. Tako Waldheim kot Steyrer se nista izkazala kot neoporečna kandidata, predvsem je treba ugotoviti, da sta oba nadvse ozko povezana s strankami – ÖVP, SPÖ in FPÖ, ki že leta zavlačujejo rešitev vprašanj slovenske manjšine na Koroškem in ki jim gre le bolj za obdržanje ali za dosego oblasti, ne pa za rešitev življenjskih problemov prebivalstva na južnem Koroškem ali v Avstriji sploh.

To je nenazadnje pokazal tudi nestvarni volilni boj, predvsem volilna kampanja na Koroškem. Slovenski in nevezani koroški volivec, ki mu KEL ob vsakih volitvah skuša ponuditi resno politično alternativo, bo tokrat po zreli presoji izrazil svojo politično voljo, vendar deželno vodstvo Koroške enotne liste ugotavlja, da trenutno vladajoče politično vzdušje, ki zanj odgovarjajo vse tri večinske stranke, zasluži edinole naš protestni glas. Koroška enotna lista, Deželno vodstvo« (Naš tednik 4. 6. 1986).

Posebno izjavo k predsedniškim volitvam je tokrat sprejela tudi Zveza slovenskih organizacij, v kateri se sicer ni opredelila za nobenega kandidata, vendar pa so nekateri odborniki in aktivisti, ki so se podpisali kot socialisti ter strankarsko nevezani pripadniki slovenske narodne skupnosti, javno podprli socialističnega kandidata. Omeniti moramo, da je bila ta

izjava precej širša od podobne v prvem krogu volitev. Določeno težo pa je imelo verjetno tudi dejstvo, da je bil kot prvi podpisan predsednik ZSO dipl. inž. Feliks Wieser (Slovenski vestnik 3. 5. 1986).

V

Rezultat volitev 8. junija je bil kljub temu, da je bila Waldheimova zmaga pričakovana, precejšnje presenečenje. Pri tem mislimo na prednost, ki jo je ta dosegel pred socialističnim kandidatom. Na volitve je tokrat prišlo le 87,5 odstotka volilnih upravičencev. Od tega je Waldheim volilo 2.460.203 ali 53,8 odstotka volivcev. Za socialističnega kandidata se je tokrat odločilo 2.105.118 ali 46,1 odstotka volivcev, kot je vidno, sta oba kandidata v drugem krogu pridobila različno število glasov. Zato je težko izračunati, kam so se preselili glasovi obeh v prvem krogu odpadlih kandidatov, saj je tudi vprašanje, kako so se odločili tisti, ki v prvem krogu niso prišli na volišče. Verjetno so se Scrinzijevi glasovi prelili k Waldheimu, del zelenih in alternativnih volilcev pa je volil Steyrerja. Prav tako lahko sklepamo, da je del volilcev, ki so v prvem krogu volili Meissnerjevo, tokrat volil kandidata ljudske stranke, kar je razumljivo glede na heterogenost avstrijskega zelenega gibanja, ki v nasprotju s tistim v ZRN ni pretežno levo usmerjeno. Prav tako pa je Waldheim volilo precej pripadnikov FPÖ.

Čeprav se debate ob Waldheimovi izvolitvi tudi v mednarodni javnosti še nekaj časa ne bodo polegale, so posledice njegove izvolitve najbolj odmevale v sami Avstriji. Osnovna je vsekakor sprememba v avstrijski vladi, saj sta odstopila kancler Sinowatz in zunanji minister Gratz. Konfrontacija med socialistično vlado in kandidatom ljudske stranke v predvolilnem boju je bila vsekakor prevelika, da bi lahko skupaj z njim delovali v novonastali situaciji. Novi kancler je postal 49-letni Franz Vranitzky, ekonomist in bančnik, novi zunanji minister pa Peter Jankowitsch. Poleg teh dveh je v vladi prišlo še do nekaj drugih sprememb. Poznavalci sodijo, da gre za spremembe na desno, predvsem pa ima nova vlada nalogo, da utrdi omajano zaupanje v socialiste, še posebej pred vse bolj bližajočimi se parlamentarnimi volitvami.

Poglejmo si še nekatere značilnosti rezultatov drugega kroga predsedniških volitev na Koroškem, ki so za nas bolj zanimivi.

Tudi na Koroškem je bila v drugem krogu nekoliko nižja volilna udeležba, saj je znašala le 93,32 odstotka, seveda je to še vedno precej nad avstrijskim povprečjem. Tokrat je socialistični kandidat dosegel več kot 50 odstotkov glasov, kar mu je uspelo samo še na Gradiščanskem. Steyrer je dobil na Koroškem 180.785 ali 51,7 odstotka glasov, Waldheim pa 168.646 ali 48,3 odstotka.

V dvojezičnih občinah je Steyrer svojo prednost samo še povečal, Waldheim pa je prednost obdržal v istih občinah kot v prvem krogu. Zveza slovenskih organizacij oz. njeno glasilo Slovenski vestnik je poraz Steyrerja tolmačila predvsem na račun njegove stranke in njene politike.

Kritično je ocenila tudi Waldheimov rezultat v nekaterih dvojezičnih občinah, dober rezultat Steyrerja na dvojezičnem ozemlju pa je tradicionalen, uspeh pa bi vseeno zaslužil malo več razumevanja SPÖ, kot pa ga ta dejansko kaže (Slovenski vestnik 13. 6. 1986). To si lahko tudi razlagamo kot neke vrste očitke SPÖ za nehvaležnost slovenskim volilcem, ki tradicionalno pretežno volijo socialiste.

Koroška enotna lista oz. predsednik Karel Smole je novoizvoljenemu predsedniku postal čestitko. Zaradi spretno formulirane vsebine jo navedimo v celoti: »V imenu koroške enotne liste, ki je imela pred volitvami z Vami intenzivne pogovore, in v svojem lastnem imenu Vam ob priliki izvolitve za zveznega predsednika izražamo naše čestitke. Koroški Slovenci s tem povezujemo pričakovanja, da boste ves ugled avstrijskega zveznega predsednika zastavili za popolno spremembo odnosov do narodnostnih skupnosti v Avstriji. Močna diskusija o preteklosti in sedanjosti Avstrije nas je prizadela – prepričani smo, da tudi Vas – in nam dala misliti. Slej ko prej precejšen del Avstrijcev, posebno Korošcev, ni predelal preteklosti narodnostne skupnosti tako v vsakodnevem življenju kot v politiki doživljajo intoleranco. Slovenci so kot posamezniki in kot skupina bili žrtev nacirežima in tudi v 2. republiki so mnogi nepopoljšljivi Avstrijci vodilno udeleženi pri okrepitvi protislovenskih in protidemokratskih teženj. Prav ob primeru nerešenih narodnostnih problemov in sovražne in intolerantne države do etničnih manjšin v Avstriji vidimo upravičenost aktualnih očitkov iz inozemstva. Državna pogodba iz leta 1955 je do sedaj neizpolnjena obveza, dolg države do njenih drugače govorečih državljanov, ki so s svojim trpljenjem in uporom prispevali bistven delež k vzpostavitvi demokratične republike Avstrije.

Zato prav od Vas, aktivnega zveznega predsednika, pričakujemo, da boste zgledno in tudi za inozemstvo verodostojno pričeli s spravo s preteklostjo tako, da bo vsaj na eni skupini, namreč na koroških Slovencih, poravnana krivica iz preteklosti z dejanji v sedanjosti«. (Naš tednik, 12. 6. 1986)

Novoizvoljenemu predsedniku je posebno čestitko poslal tudi NSKS.

VI

Če strnemo naš pregled avstrijskih predsedniških volitev 1986 v kratko subjektivno oceno, lahko zapišemo:

- da je šlo pri letošnjih predsedniških volitvah za najbolj umazan in tudi razburljiv predvolilni boj;
- da je afera Waldheim tokrat popolnoma zasenčila kandidaturu neonacističnega kandidata in lahko tudi rečemo, da mu je onemogočila, da bi dosegel vidnejši rezultat;
- da je v volilni boj kot še nikoli do zdaj posegla tudi mednarodna javnost;
- da je Avstrija kljub zmagi Waldheima in zanikanju obtožb o njegovi preteklosti v mednarodni javnosti bistveno zgubila ugled;

– da so volitve prinesle tudi bistvene notranjepolitične posledice, nekateri že govorijo o t.i. veliki koaliciji med ljudsko in socialistično stranko po prihodnjih volitvah, česar pa nam sedanje razmerje sil vseeno še ne more potrditi;

– da je socialistom tudi tokrat na Koroškem uspelo zbrati za svojega kandidata večino glasov;

– da so koroški Slovenci volili v prvem krogu kandidatkinjo zelenih in socialističnega kandidata, v drugem krogu pa je del slovenskih volilcev volil tudi kandidata ljudske stranke.